

православних і протестантів у Вільні в 1599 році. Виступав головним оборонцем православної віри також на сеймі 1603 року.

Печатка та зразок підпису
Олександра Острозького

У 1592 р. одружився з Анною Костчанкою, яка походила з польської аристократичної родини. Батько Анни Ян Костка був підскарбієм пруських земель, гданським каштеляном і сандомирським воєводою, мати, Софія з Одровонжів, по жіночій лінії походила з мазовецьких князів Пястів. Від своїх батьків Анна Костка отримала великі маєтності, серед них місто Ярослав, де оселилося подружжя після шлюбу. У 1603 р. О. з братом *Янушем* поділили батьківську спадщину. До Олександра відійшли волості: Полонська, Любартівська, Янушпільська, Тернопільська, Дорогобузька, Рівненська, Жорнівська, Острозька (частина з половиною м. Острога), Звягольська, Берездівська, Хлапотинська, Турівська, Смідинська, Суразька, Смолдирівська, Тарасівська, Княгининська на Волині, Норинська, Барашівська, Білгородська – на Київщині та Здительська волость у Литві, а також будинки у Луцьку, Мінську, Кракові.

У 1603 р. О. раптово за нез'ясованих обставин помер (за однією з версій від отруєння) і був похований в Острозі у замковій Богоявленській церкві. У 1636 р. наймолодша дочка князя О. *Анна-Алоїза*, прихильниця єзуїтів, перенесла останки батька з церкви

Богоявлення до збудованого нею костелу.

У шлюбі з Анною Косткою мав вісьмох дітей: п'ятьох синів Олександра, *Адама-Костянтина*, *Януша-Павла*, Криштофа, Василя та трьох дочок Софію, видану за краківського воєводу і старосту Станіслава Любомирського, Катерину, дружину київського воєводи Томаша Замойського, та *Анну-Алоїзу*, видану за гетьмана Яна Кароля Ходкевича.

Джерела: Острозький літописець // Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 130; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk. – Dział Rękopisów. – № 3669/II.

Література: Ворончук І. Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року). – Київ – Старокостянтинів, 2001. – С. 38-59, 73-74; Boniecki A. Poczet rodów w Wielkiem księstwie Litewskiem w XV-XVI wieku. – Warszawa, 1883. – S. 231-234; Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. – Warszawa, 1934; Gottfried K. Anna Ostrogska wojewodzina wołyńska. – Jarosław, 1939; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913; Kempa T. Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608) wojewoda kijowski i marszałek ziemi wołyńskiej. – Toruń, 1997; Kocowski B. Wyprawa Tatarów na Węgry przez Polskę w 1594 r. – Lublin, 1948. – S. 61, 68; Kowalska H. Ostrogski Aleksander // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1979. – T. 24/1. – Z. 100. – S. 480; Makara J. Dzieje parafii jarosławskiej. – Jarosław, 1936. – S. 109-111; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 347-351.

Ірина Ворончук,
Микола Ковальський

Острозький Януш (* 1554 – † 12.09.1620)

Син князя *В.-К. Острозького* та С. Тарновської. Початкову освіту здобув при дворі батька в Дубні. З молодих років

проявилися у О. надзвичайні військові здібності. Так, у 1577 р. О. на чолі війська зумів розгромити татар, які тримали в облозі Дубенський замок, де перебувала з великими скарбами його сестра Катерина. Вражений цим фактом, батько відіслав О. у Відень до двору імператора Священної Римської імперії Максиміліана II для набуття військового і політичного досвіду. Повернувшись із-за кордону, О. на чолі власної хоругви з 800 чоловік 1579 р. взяв участь у Лівонській війні і здобув низку перемог під Черніговим і Великими Луками. За ці успіхи О. у 30-річному віці був удостоєний Стефаном Баторієм посади волинського воєводи, а 1593 р. Сигізмундом III – посади краківського каштеляна, тобто став першим світським сенатором у Речі Посполитій.

Печатки та зразок підпису
Януша Острозького

Рано став О. і земельним власником: уже 1583 р. володів Шульжинцями й Полонним із навколишніми селами. У різні роки за королівськими привілеями отримав в управління такі українські староства: Білоцерківське, Богуславське, Черкаське, Переяславське, Канівське, Володимирське. Згідно з гіпотезою С. Леп'явка, О. підтримував активні стосунки з козаками, маючи при цьому якісь далекосяжні особисті плани політичного характеру. Але претензії козаччини на самостійну політичну роль та розходження з їхніми лідерами щодо економічних інтересів у прикордонних українських староствах призвели до того, що О. взяв активну участь у придушен-

ні повстання К. Косинського (1591-1593), зокрема у битві під П'яткою. Неодноразово О. громив татар: під Острогом (1576), біля села Редьки (1578), біля річки Собачі і т. ін.

В акції Лжедмитрія I та в поході на Москву О., на відміну від багатьох магнатів Речі Посполитої, участі не взяв. 1606 р. підтримав рокош, очолюваний краківським воєводою М. Зебжидовським, котрий був спрямований проти нетолерантної релігійної політики Сигізмунда III, виставивши тисячний збройний загін. Однак будучи невдоволений роллю, яку відвели йому рокошани, О. перейшов на бік короля і виступив посередником у перемовинах між обома сторонами.

Під час повторної подорожі до Відня в 1579 р. О. перейшов у католицтво. Побутувала легенда, очевидно поширювана католиками, що князь *В.-К. Острозький* за це його ув'язнив на деякий час у Дубенському замку. О. заснував (зафундував) цілий ряд костелів і кляшторів (монастирів) на Волині, зокрема у Старому Костянтинові – монастир домініканів, у Дубні – монастир бернардинів, у Межирічі (під Острогом) – монастир францисканців, а також костели у Степані, Деревні, Березниці. Незважаючи на таку протекцію католикам, О. відзначався відносною толерантністю щодо православних. Так, на коронному сеймі 1605 р. О. домогся підтвердження на становищі киево-печерського архімандрита несимпатичного католикам *Єлисея Плетенецького*.

До унії краківський каштелян ставився стримано. Подібна позиція, на думку С. Плохія, визначалася тим, що О., претендуючи після смерті батька стати лідером волинської шляхти, в основному православної, намагався зміцнити її прихильність і підтримку. *Захарія Копистенський* у своїй “*Палінодії*” вже після смерті О. відзначив, що той православним “утисков і гвалтов жадних не чинил”.

За життя батька жив переважно у Дубні, а коли приїжджав до князя *В.-К. Острозького*,

то зупинявся у *Межирічі*, де мав свій “малий замочок”. На дворі О., як правило, “бавилося” (служило) декілька тисяч шляхтичів. Так, 1610 р. у Замості на похоронах Барбари з Тарновських Замойської, дружини Яна Замойського, з О. було близько двох тисяч шляхтичів. Коли в 1613 р. Томаш Замойський відвідував О. в Острозі, то його зустрічало більше 2-х тисяч кінних і піших шляхтичів.

О. тричі одружувався: із Сюзанною Середі, Катажиною Любомирською і Теофілею Тарлувною. Останній шлюб брав, коли йому було 58 років, а його новій дружині – 17. Від першого шлюбу О. мав двох дочок – Елеонору і Єфросинію, від третього – 1617 р. народився син Ян – Володимир, який помер в однорічному віці.

Оскільки О. довго не мав прямого нащадка і не бажав передавати свою частину володінь *Острозьких* (визначену згідно з *актом поділу 1603 р.*) синам свого брата *Олександра*, з яким перебував у напружених стосунках, то порушив питання перед королем Сигізмундом III про створення на його землях майорату, що й було реалізовано згідно з рішенням коронного сейму 1609 року.

Відомо, що 1612 р. в *Острозькій друкарні* “повеленієм пресвѣтлаго и Богохранимаго княжати Януша Острозького” з’явився друком “*Часослов*”, а в березні 1611 р. “во Острозѣ, во ущилицѣ кгреко-словенськомѣ” у перекладі Федора Абукара була записана похвала *Ісаї Балабану*.

Публікації джерел: Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.): Зб. док. і матеріалів. – Київ, 1988 (публ. док. з Ватикан. арх.; вперше надр. у перекл. на укр. мову зі збірника: *Monumenta Poloniae Vaticana*. – Kraków, 1938. – Т. 6). – № 75-77, 81. – С. 78-85, 90-94.

Література: Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Київ (факсимільне перевидання), 1991-1995. – Т. 6. – С. 394-396, 481, 498; Леп’явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернівці, 1996. – С. 8, 52, 55, 57-59, 70, 73-75, 82, 89, 90, 97, 98, 107, 129, 163, 186, 188, 189,

195; Плохий С. Н. Папство и Украина. Политика римской курии на украинских землях в XVI-XVII вв. – Київ, 1989. – С. 12, 31, 32, 58, 62, 70, 80, 86, 89, 90, 92, 96; Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття (Волинь і Центральна Україна). – Київ, 1993. – С. 80, 92-94, 113, 217, 277; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 46-54; Chynczewska-Hennel T. Ostrogski Janusz // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1980. – Т. 25. – S. 481-486; Wolff J. Książowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 357.

Петро Кулаковський

Острозький Януш-Павло Олександрович

(*1598, м. Ярослав (?), Польща –
† 6.08.1619, м. Люблін, Польща)

Син волинського воєводи *Острозького Олександра Костянтиновича* та Анни Костчанки зі Штернбергу Острозької. Народився, ймовірно, в Ярославі – маєтності своєї матері. Точна дата народження невідома. Ази освіти здобував у *Лаврентія Зизанія Тустановського*, котрий стояв на чолі ярославської православної парафії.

У молодому віці, в 1610 р., О. навернувся до католицтва. Восени 1613 р. удвох із рідним братом, *Острозьким Адамом-Костянтином Олександровичем*, відбув у подорож до Італії. (За Ю. Кусом, до Італії відбув тільки *Адам Костянтин*, натомість перед цим О. разом із братом їздили в подорож до Німеччини. Див.: *Острозький Адам-Костянтин Олександрович*). Повернулися брати, ймовірно, у середині 1615 р. (їх дядько, краківський каштелян *Острозький Януш Костянтинович*, у листі до польного гетьмана Великого князівства Литовського Криштофа Радзивіла від 29 травня 1615 року зазначав, що племінники першого на той час вже верталися з